

PAPERS

d'Educació de Persones Adultes

67

El projecte Includ-Ed

EDITORIAL

Includ-Ed. Una millor educació és possible i és real.

Una nova etapa de Papers

TEMES A DEBAT

El projecte Includ-Ed

Includ-Ed: Recerca educativa de qualitat per a tothom (Emilia Aiello)

El Projecte Includ-Ed i les formes d'inclusió educativa (Pilar Álvarez Cifuentes)

Actuacions d'èxit: Formes de participació i formació dels familiars (Bea Villarejo)

Contracte d'Inclusió Dialògic: Ciència i diàleg per a la superació de l'exclusió social (Sandra Girbés Peco)

Presentació dels resultats d' Includ-Ed al Parlament Europeu (Sara Ortega)

Grups vulnerables a Brussel·les (Rosamaria Cisneros-Kostic)

Intervenció a la Conferència Final del projecte Includ-Ed (Rafael Layón)

RECENSIÓ

Carta a qui ha d'ensenyar persones adultes i joves. Diversos autors.

Cutting through the Hype. The Essential Guide to School Reform, de Jane L. David i Larry Cuban.

PAPERS és una publicació de l'Associació per l'Educació de Persones Adultes (AEPA).
Claramunt, 4 local 2. 08030 Barcelona.
Telèfon 93 315 2969.
E-mail: a.e.p.a@suport.org
Web: www.aepa1983.org

COORDINACIÓ: Esther Cañada i Miquel Fort.

MAQUETACIÓ: José Ángel Borlán.

PAPERS no es responsabilitza necessàriament de les opinions que continguin els articles signats.
D.L.: B-43630-86

EDITORIAL

4 **Includ-Ed. Una millor educació és possible i és real.**

4 **Una nova etapa de Papers**

TEMES A DEBAT

El projecte Includ-Ed

5 **Includ-Ed: Recerca educativa de qualitat per a tothom (Emilia Aiello)**

8 **El Projecte Includ-Ed i les formes d'inclusió educativa**

(Pilar Álvarez Cifuentes)

10 **Actuacions d'èxit: Formes de participació i formació dels familiars**

(Bea Villarejo)

12 **Contracte d'Inclusió Dialògic: Ciència i diàleg per a la superació de**

l'exclusió social (Sandra Girbés Peco)

14 **Presentació dels resultats d' Includ-Ed al Parlament Europeu**

(Sara Ortega)

17 **Grups vulnerables a Brussel·les (Rosamaria Cisneros-Kostic)**

21 **Intervenció a la Conferència Final del projecte Includ-Ed (Rafael Layón)**

RECENSIÓ

22 ***Carta a qui ha d'ensenyar persones adultes i joves.* Diversos autors.**

23 ***Cutting through the Hype. The Essential Guide to School Reform,* de**

Jane L. David i Larry Cuban.

Includ-Ed. Una millor educació és possible i és real

La millora de l'educació és una tasca a la que milers de persones (especialment professionals, però també les administracions, les famílies, les universitats,...) dediquen molts esforços i dedicació, de vegades amb èxit, d'altres no tant. És una comesa que mai no acaba, però en la que les anàlisis i les investigacions poden aportar bases sobre les que assentar millores duradores.

És per això que en aquest número de Papers presentem els resultats del Projecte Includ-Ed, el projecte europeu en temes d'educació de més alt nivell mai coordinat des d'universitats de l'estat, liderat pel CREA, Centre Especial de Recerca en Pràctiques i Teories Superadores de Desigualtats, de la Universitat de Barcelona. No es tracta aquí de resumir el que es podrà llegir en els diversos articles de Papers sinó de remarcar algunes idees fonamentals: l'exclusió i segregació de l'alumnat no millora la qualitat educativa, la participació de les famílies i de les entitats de l'entorn millora els resultats acadèmics i socials de l'educació sempre que sigui una participació activa, igualitària i democràtica, la formació dels familiars i dels infants i joves pot esdevenir un cercle virtuós en una comunitat educativa.

Contràriament al que a vegades hom retreu a la recerca universitària, la del projecte Includ-Ed està feta tant d'anàlisi acadèmica contrastada com de pràctica educativa d'èxit en tota mena d'entorns europeus, però especialment en aquells que sovint són considerats més difícils.

És per això que Includ-Ed és una bona notícia per a l'educació: les millores educatives són possibles, però sobretot ja són reals, es poden fer i això depèn en primer lloc de les comunitats educatives. No es tracta, és clar, de tenir receptes miraculoses sinó d'oferir camins perquè cada centre educatiu pugui arribar, a través dels seus somnis, a donar la millor educació possible a cada nen i a cada nena, i ajudi a fer un món més humà i solidari.

PAPERS
d'Educació de
Persones Adultes

Número 67
J u n y
2 0 1 2

4

Una nova etapa de PAPERS

Aquest número de **PAPERS** d'Educació de Persones Adultes inicia una nova etapa de la revista. A partir d'ara es publicarà únicament a través de la xarxa, a la pàgina web de l'Associació (www.aepa1983.org). Des de l'any 1983 –aviat farà trenta anys!- l'AEPA, amb la col·laboració de moltes persones, entitats i institucions públiques ha ofert la revista a totes les persones i entitats interessades a difondre bones pràctiques, idees i reflexions a l'entorn de l'educació de persones adultes. Això no canviarà pas, si bé en sortiran només dos números l'any. Un de més dedicat a la reflexió i la recerca, un altre de més centrat en les experiències concretes.

Com sempre, la revista **PAPERS** està oberta a publicar aquelles recerques, reflexions i experiències que puguin ser d'interès per la millora de l'educació permanent democràtica de qualitat que, en la situació social actual, es fa més necessària que mai.

Includ-Ed. Recerca educativa de qualitat per a tothom

Emilia Aiello

El projecte *Includ-Ed. Strategies for inclusion and social cohesion in Europe from education* (2006-2011), és un Projecte Integrat de la prioritat 7 del VI Programa Marc de la Comissió Europea. Includ-Ed és el projecte de recerca sobre educació escolar de més recursos i major rang científic dels Programes Marc, coordinat per un centre de recerca de l'Estat espanyol, el Centre Especial de Recerca en Pràctiques i Teories Superadores de Desigualtats, CREA-UB (1).

Iniciat l'any 2006, el Consorci Includ-Ed estava compost per 15 institucions de 14 països de la Unió Europea (Àustria, Bèlgica, Eslovènia, Espanya, Finlàndia, Hongria, Irlanda, Itàlia, Xipre, Letònia, Lituània, Malta, Regne Unit, i Romania). Agrupant 50 investigadors i investigadores especialistes en investigació sobre desigualtats socials i educatives, el consorci Includ-Ed cobria diverses disciplines de recerca, com ara Sociologia, Educació, Psicologia, Antropologia, Economia, Metodologia de les Ciències Socials o Dret.

L'objectiu del projecte Includ-Ed era analitzar quines són les estratègies educatives que contribueixen a superar les desigualtats i que fomenten la cohesió social, i alhora les que generen exclusió, amb la finalitat d'identificar elements claus per millorar la política educativa i social. En fer això Includ-Ed se centrava en l'estudi de cinc grups socialment vulnerables: dones, joves, grups culturals, migrants i persones amb discapacitats.

Metodologia d'Includ-Ed

La metodologia d'investigació que es va utilitzar al projecte Includ-Ed és la Comunicativa Crítica (MCC). Aquesta és una metodologia d'investigació que es planteja no només descriure i explicar la realitat, sinó també estudiar-la per transformar-la (Flecha et al., 2006) (2). La MCC busca identificar aquells elements que han demostrat contribuir a la superació de les desigualtats, i posar-los en pràctica en contextos en què s'està portant a terme un procés de transformació social. La CMM utilitza l'acció comunicativa: orienta

i construeix el diàleg en funció d'un enteniment entre subjectes capaços de llenguatge i acció (Habermas, 1987/1981, Flecha, et al. 2006). En aquesta metodologia, d'una banda, els investigadors aporten informació i dades científiques als membres de la comunitat per tal que aquests puguin comparar i conèixer els diferents recursos i experiències que contribueixen a superar les desigualtats. I, de l'altra, els membres de la comunitat participen en el procés d'investigació a través de la discussió i el debat d'aquesta informació, expressant les seves opinions i comentaris. Es produeix així el que Flecha et al. (2006) anomenen una "creació dialògica del coneixement", la qual requereix dues parts: el coneixement científic proporcionat pels investigadors, i el coneixement i l'experiència dels membres de la comunitat que ha de ser transformada o està en transformació. Tots dos, dia-

loguen de forma crítica i igualitària per tal de superar l'exclusió social del col·lectiu en qüestió.

Per tal d'assegurar que el diàleg amb els agents socials fos efectiu, i seguint les recomanacions de la MCC, Includ-Ed va crear mecanismes de consulta amb els agents socials que van ser especialment rellevants en diversos moments del procés d'investigació. Així, es van constituir dos òrgans de caràcter consultiu: el Consell Assessor, que aglutinava persones dels grups socials vulnerables estudiats per Includ-Ed i el Grup d'Experts, que incloïa experts i expertes europees de reconegut prestigi internacional i també actors polítics. D'aquesta forma i amb la participació directa de les diferents veus s'assegurava la validesa i la rigorositat del procés científic, i alhora es garantia la qualitat dels resultats de la recerca.

Amb tot, la utilització de la CMM en el projecte va determinar clarament tota la seva orientació, ja que Includ-Ed no es limitava només a descriure els components dels sistemes educatius o a fer una comparació entre els països de la UE. Anant més enllà d'això, en analitzar aquells elements que influenciaven l'èxit o el fracàs escolar, i la relació d'aquests

L'objectiu del projecte Includ-Ed era analitzar quines són les estratègies educatives que contribueixen a superar les desigualtats i que fomenten la cohesió social, i alhora les que generen exclusió, amb la finalitat d'identificar elements claus per millorar la política educativa i social

amb altres àrees de la societat, Includ-Ed definia, en última instància, estratègies de superació de les desigualtats per contribuir a l'èxit educatiu de tots i totes i a la cohesió social.

Estructura del projecte Includ-Ed

Per les dimensions del projecte, Includ-Ed es va estructurar en sis subprojectes agrupats alhora en tres Clusters (grups) d'investigació. Els Clusters analitzaven en profunditat els sistemes educatius, el rols dels agents socials en aquests, i la coordinació de les polítiques socials i educatives. Els Clusters i projectes d'Includ-Ed han estat els següents:

Cluster 1. Sistemes educatius a Europa. Teories, característiques i resultats. Inclou els projectes 1 i 2.

- Projecte 1. Tenia com a objectiu analitzar les característiques dels sistemes educatius i les reformes educatives que generaven baixes i altes taxes d'exclusió educativa i social.

- Projecte 2. Analitzava els components de les pràctiques educatives que disminuïen les taxes de fracàs escolar i els de les pràctiques que l'incrementaven.

Cluster 2. Connexions entre l'exclusió i la inclusió social i educativa. Estructures, agents socials i polítiques. Aquest Cluster agrupava el Projecte 3, 4 i 5.

- Projecte 3. Estudiava com l'exclusió educativa afectava altres àrees de la societat (mercat laboral, habitatge, salut, participació política) i analitzava també quin tipus d'educació és la que contribueix a superar-la.

- Projecte 4. Investigava com l'exclusió social afectava els diferents sectors de la societat, però en aquest cas se centrava en particular en els grups més vulnerables (dones, joves, grups culturals, migrants i persones amb discapacitats). A més, estudiava quin tipus d'educació era la més eficaç per superar la discriminació envers els grups vulnerables.

- Projecte 5. Analitzava les "intervencions mixtes" entre la política educativa i altres àrees de la política social i identificava quines estaven donant bons resultats per superar l'exclusió social i contribuir a la cohesió social.

Cluster 3. Cohesió social des de baix. L'enfortiment de la cohesió social a través de l'educació. Inclou el darrer projecte, el 6.

- Projecte 6. Estudiava les comunitats involucrades en projectes d'aprenentatge que han desenvolupat la integració de les intervencions socials i educatives que contribueixen

a reduir les desigualtats i la marginació, i que fomenten la inclusió social i l'empoderament dels grups vulnerables.

Finalment, i transversal a tots sis projectes, Includ-Ed comptava amb el *Projecte d'Integració*, el qual integrava els resultats que s'anaven obtenint progressivament dels sis projectes que composaven els tres Clusters. Aquest Projecte incloïa activitats d'avaluació, de difusió i d'integració.

Contribucions d'Includ-Ed: Successful Educational Actions (SEAs)

Al llarg dels cinc anys de recerca científica d'Includ-Ed una de les aportacions claus del projecte són les "*successful educational actions*" (actuacions educatives d'èxit, SEA en les seves sigles en anglès).

Les SEAs són intervencions educatives identificades per Includ-Ed (3) que se sustenten en dos elements essencials. En primer lloc, es basen en evidències científiques, i comptem doncs amb el recolzament de la comunitat científica internacional. I en segon lloc, han demostrat contribuir a la millora tant del rendiment acadèmic de tot l'alumnat, com de la convivència en tots els centres educatius on s'han aplicat. Les SEAs són, per tant, actuacions transferibles, és a

dir, donen resultats excel·lents en diversitat de contextos quan es posa en diàleg amb tota la comunitat; i són universals, ja que tot i implementades en diferents contextos tenen elements que les fan comuns.

Includ-Ed ha identificat quines són les actuacions educatives que garanteixen l'èxit escolar de tots els nens i nenes, i a més a més, les ha portat a contextos on s'estaven donant processos de transformació social on els agents socials de base (famílies, membres de la comunitat, professionals, professors i professores, alumnat, etc.) les han recreat i implementat. En efecte, quan s'implementen les SEAs i s'inclouen en aquest procés les veus dels agents

socials de base, la superació de situacions de pobresa, marginalització social i guettos, i en definitiva el canvi social, és possible (Padrós et al, 2011).

Impacte d'Includ-Ed

El projecte integrat Includ-Ed ha tingut i continua tenint un gran impacte científic, polític i social. Pel que fa al impacte científic, d'Includ-Ed se n'han derivat altres projectes de recerca d'àmbit estatal, com són els Projectes del Plan Nacional I+D+i (Ministerio de Educación, Deporte y Cultura) "*Actuaciones socioeducativas de éxito para la superación de la pobreza*" (2012-2012), "*Formas de agrupación del alumnado y su relación con el éxito escolar: "Mixture"*,

Includ-Ed ha identificat quines són les actuacions educatives que garanteixen l'èxit escolar de tots els nens i nenes, i a més a més, les ha portat a contextos on s'estaven donant processos de transformació social on els agents socials de base les han recreat i implementat

“Streaming” e “Inclusion” (2009-2011); o “La mejora de la convivencia y el aprendizaje en los centros educativos de primaria y secundaria con alumnado inmigrante” (2009-2011). Sumat als projectes I+D+i, a partir d’Includ-Ed s’han iniciat diverses tesis doctorals que aprofundeixen en els resultats d’Includ-Ed, i a més a més s’han publicat diversos articles científics en revistes indexades de rang internacional com són l’*European Journal of Education, Qualitative Inquiry, Revista de Psicodidàctica*, entre altres.

Respecte a l’impacte polític del projecte, es van celebrar dues conferències de presentació de resultats d’Includ-Ed al Parlament Europeu (seu de Brussel·les). La primera va tenir lloc al novembre de 2009 i s’hi presentaven els resultats parcials del projecte. La segona va ser la Conferència Final d’Includ-Ed, celebrada el 6 de desembre de 2011, amb la qual es conclouïa el projecte. Ambdós esdeveniments van comptar amb la presència de més de 300 persones, entre elles representants polítics nacionals i parlamentaris i parlamentàries europeus; investigadors i investigadores del Consorci Includ-Ed, professionals de l’educació i altres àrees socials, i també familiars o membres d’associacions no governamentals que havien estat involucrats en el projecte. Les dues conferències celebrades al Parlament Europeu van ser radicalment diferents de moltes de les que han tingut lloc en aquesta institució: els i les ponents no eren només investigadors i investigadores expertes del projecte, sinó també familiars, membres de la comunitat i fins i tot, a la Conferència Final, una alumna d’un dels centres educatius que havia implementat les SEAs (4). Tots ells van explicar i transmetre com s’havia donat el procés de transformació de

les seves escoles, i a partir de l’escola, com havia millorat la convivència als seus barris (5).

A més a més, el Parlament Europeu ja ha aprovat resolucions polítiques basades en els resultats d’Includ-Ed, en concret: “*European Parliament resolution of 2 April 2009 on educating the children of migrants*” [2008/2328(INI)] (6); i “*Tackling early school leaving: A key contribution to the Europe 2020 Agenda*”

[COM(2011) 18] (7). Cal destacar també que Includ-Ed ha tingut un gran impacte polític en l’àmbit regional i estatal, i ha comptat amb la participació de representats polítics regionals i estatals tant a les Conferències Europees com a altres esdeveniments de difusió científica de menor abast celebrats a l’estat Espanyol.

Finalment i d’especial rellevància, Includ-Ed està tenint un impacte social en la vida de molts nens i nenes que estan aconseguint èxit escolar, i que estan superant moltes de les barreres que pel fet de pertànyer a un grup vulnerable els ha dificultat la seva

inclusió social. Actualment, els resultats d’Includ-Ed estan sent implementats en molts centres educatius d’arreu d’Europa en els quals familiars, professionals de l’educació, professors i professores i alumnat han cregut que el canvi a través de la ciència i la il·lusió, amb les SEAs, era possible. Efectivament, la transformació socioeducativa l’estan experimentant tots els nens i nenes que s’estan beneficiant dels bons resultats que s’han esdevingut arran l’aplicació de les SEAs en els seus centres. Però a més, també les persones adultes i la comunitat en general estan formant part del canvi, perquè moltes persones en l’adulthood estan participant de processos de formació educativa impartits en els centres, i d’aquesta forma, en els projectes de canvi social dels centres educatius i alhora dels seus barris.

Els resultats d’Includ-Ed estan sent implementats en molts centres educatius d’arreu d’Europa en els quals familiars, professionals de l’educació, professors i professores i alumnat han cregut que el canvi a través de la ciència i la il·lusió, amb les SEAs, era possible

NOTES

1. El Investigador Principal d’Includ-Ed és el Dr. Ramón Flecha, catedràtic de sociologia de la Universitat de Barcelona i Doctor Honoris Causa per la Universitat West Timisoara.
2. Flecha, R.; Gómez, J.; Sánchez, M.; Latorre, A. (2006). *Metodología Comunicativa Crítica*. Barcelona: El Roure.
3. En alguns dels articles d’aquest número monogràfic es presentaran algunes d’aquestes Actuacions Educatives d’Èxit..
4. Vegeu la intervenció de l’alumna de l’Escola Mare de Déu de Montserrat (Terrassa) a la Conferència Final d’Includ-Ed: <http://vimeo.com/34810056>
5. Per a més informació sobre les Conferències Europees d’Includ-Ed podeu consultar el web d’Includ-Ed: <http://www.ub.edu/includ-ed/index.htm>
6. Podeu consultar-la online a: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P6-TA-2009-0202+0+DOC+XML+V0//EN>
7. Podeu consultar-la online a: http://ec.europa.eu/education/school-education/doc/earlycom_en.pdf

PAPERS
d’Educació de
Persones Adultes

Número 67
J u n y
2 0 1 2

7

TEMES A DEBAT

El Projecte Includ-Ed i les formes d'inclusió educativa

Pilar Álvarez Cifuentes

Una de les més importants contribucions del projecte Includ-Ed ha estat la descripció d'estratègies i metodologies educatives que incideixen de forma realment afirmativa en la inclusió escolar. En parlar d'inclusió no ens referim exclusivament a la presència i coexistència d'alumnat divers a l'aula i a l'escola: estem parlant de la generació d'un context educatiu caracteritzat per la transformació i la lluita contra la desigualtat explícitament i implícitament, així com l'aposta per la consecució de l'èxit acadèmic de tot l'alumnat, especialment d'aquells grups més vulnerables (Puigdemívol i Krastina, 2010). Els resultats del projecte Includ-Ed han posat de manifest que les escoles secundàries utilitzen una varietat dels enfocaments per assegurar que tots els estudiants tenen l'oportunitat d'aprendre (Consortium Includ-Ed, 2009).

Dins d'aquestes formes d'inclusió educativa, cal destacar en primer lloc l'**ampliació del temps formatiu**. Ens referim al desenvolupament d'activitats addicionals de caràcter formatiu, que complementin i amplïin l'oferta educativa fora de l'horari escolar. Aquest augment del temps dedicat a activitats formatives, ja sigui en horari extraescolar, els caps de setmana o durant els períodes de vacances, va més enllà del simple reforç educatiu, i cobra una gran importància des del punt de vista de l'acció afirmativa en favor dels nens i nenes en situació de desavantatge social, cultural i econòmic. L'obertura del centre educatiu més enllà de les hores lectives permet el desenvolupament d'activitats extra lligades a les àrees instrumentals, que poden constituir un important impuls en els resultats educatius i el progrés acadèmic de tot l'alumnat. Així doncs, a través de l'extensió del temps d'aprenentatge es contribueix a pal·liar les diferents condicions de partida dels alumnes i les alumnes.

Si ens centrem en les formes d'organització de l'aula, Includ-Ed destaca l'enorme potencial educatiu i democràtic que presenten els grups heterogenis. Una de les estratègies més efectives per aprofitar i optimitzar aquest potencial és la **creació de grups interactius a l'aula** (Puigvert i Santa Cruz, 2006). El docent distribueix l'alumnat en diversos grups petits, de formació heterogènia. Cadascun d'aquests grups serà dinamitzat i coordinat per diferents figures educatives, que s'incorporen a l'aula per treballar cooperativament amb

el mestre responsable (professor interí o en pràctiques, professionals de suport o de treball social, voluntariat universitari, familiars, professorat jubilat del propi centre, antics alumnes, etc.). Enfront de les tradicionals estratègies d'atenció de la diversitat basades en la segregació i la separació dels alumnes, aquests tipus d'agrupacions flexibles no només contribueixen a treure el màxim partit a diferents recursos educatius ja existents, sinó que a més incideixen de manera molt notable en el desenvolupament de la cooperació i la solidaritat entre alumnes amb diferents capacitats i potencialitats. A través dels grups interactius, els alumnes treballen i aprenen de forma cooperativa, adquirint importants aprenentatges que poden afavorir no només la seva competència acadèmica, sinó també el seu sentit de l'ètica. D'aquesta manera, el treball en grups és una estratègia eficaç en la prevenció de conflictes i problemes de convivència a l'escola. Cal, a més, destacar l'enorme potencial educatiu que deriva de l'obertura de l'aula a la comunitat. La presència de diferents figures complementàries al professor constitueix un important reforç educatiu, a més d'un eficaç establiment de vincles entre l'escola i la comunitat en què aquesta està immersa. En definitiva, aquestes formes de partici-

pació de familiars i voluntariat a les aules i a l'escola en general promouen un llenguatge i unes formes de participació molt positives, que tenen influències determinants en els èxits acadèmics i en el clima escolar (Oliver i Gatt, 2010; Flecha, García, Gómez & Latorre, 2009).

Una altra de les estratègies d'inclusió presents a les escoles d'èxit analitzades pel projecte Includ-Ed són les **tertúlies literàries**

dialògiques. Aquestes trobades de lectura, que poden ser desenvolupades amb nens i nenes estudiants de primària, amb assistents a l'escola d'adults o amb membres de la comunitat, etc., tenen l'origen en les experiències realitzades des de la dècada dels vuitanta a l'Escola d'Adults de la Verneda-Sant Martí, a Barcelona (Flecha, Soler i Valls, 2008). En les tertúlies, persones de diverses cultures i experiències s'aproximen a obres clàssiques de la literatura universal, en un procés de lectura, reflexió i intercanvi dialògic. Partint de la lectura dels paràgrafs que han resultat més significatius, s'estableix un clima de diàleg i reflexió compartida d'una gran riquesa interpretativa. En el desenvolupament d'aquesta

L'obertura del centre educatiu més enllà de les hores lectives permet el desenvolupament d'activitats extra lligades a les àrees instrumentals

PAPERS

d'Educació de
Persones Adultes

Número 67
J u n y
2 0 1 2

8

TEMES A DEBAT

pràctica educativa emancipadora es posen en acció els set principis que configuren l'aprenentatge dialògic: diàleg igualitari, intel·ligència cultural, transformació, dimensió instrumental, creació de sentit, solidaritat i igualtat de diferències (Flecha, 1997). A través de les tertúlies, no només s'acosten elements de la "alta cultura" a aquells grups més desfavorits o amb menys accés a aquesta, sinó que es fan visibles i es posen en valor les aportacions i punts de vista de

totes les persones, independentment de seu estatus acadèmic, social o econòmic. Les experiències desenvolupades i els resultats obtinguts en dues de les escoles analitzades pel projecte Includ-Ed, l'Escola Mare de Déu de Montserrat (Terrassa) i el CEIP La Paz (Albacete), evidencien el potencial inclusiu de les tertúlies, la profunditat dels debats que emergeixen després de la lectura compartida, els poderosos efectes de l'activitat en la consolidació d'aprenentatges instrumentals, etc. Com assenyalen Pulido i Zepa (2010):

"els actes comunicatius dialògics que es generen a les tertúlies empoderen les persones participants en l'exercici d'una capacitat lingüística i reflexiva crítica en qualsevol situació quotidiana a la que s'enfrontin. Traslladen aquest aprenentatge lingüístic a interaccions que es donen a la seva realitat quotidiana immediata" (p. 303).

A través de les lectures d'obres d'Homer, Shakespeare, Safo de Lesbos o Cervantes, els participants incrementen el seu nivell acadèmic i visibilitzen i posen en valor tota la

El Projecte Includ-Ed aporta sòlides evidències sobre com la gestió inclusiva de l'heterogeneïtat pot anar de la mà amb l'elevació de la qualitat i els resultats acadèmics de tots els alumnes, en tots els nivells educatius

especialment aquells alumnes que pertanyen a grups vulnerables. Com assenyalen Puigdemívol i Krastina (2010):

"Entre els centres que van participar en la recerca hi havia un alt nivell de coincidència sobre la importància de les expectatives que el professorat i les famílies posen en les capacitats de progrés de l'alumnat. En la majoria dels casos el professorat creia que quan aquestes expectatives eren altes constituïen un component clau per a l'èxit acadèmic, i que això era especialment important en els cas dels estudiants que pertanyien a grups socialment desfavorits"(p. 102).

El Projecte Includ-Ed aporta sòlides evidències sobre com la gestió inclusiva de l'heterogeneïtat pot anar de la mà amb l'elevació de la qualitat i els resultats acadèmics de tots els alumnes, en tots els nivells educatius.

Pilar Álvarez Cifuentes.
Universitat de Barcelona

riquesa de la seva pròpia intel·ligència cultural, en un intens procés de diàleg igualitari.

En definitiva, totes les actuacions que aquí s'han presentat, com també algunes altres desenvolupades pel projecte Includ-Ed constitueixen formes eficaces de gestió de la diversitat i l'heterogeneïtat des d'un enfocament autènticament inclusiu. Totes elles comparteixen una filosofia orientada a elevar les expectatives respecte a tot l'alumnat, molt

PAPERS
d'Educació de
Persones Adultes

Número 67
J u n y
2 0 1 2

9

Referències

- Flecha, R. (1997). *Compartiendo palabras. El aprendizaje de las personas adultas a través del diálogo*. Barcelona: Paidós.
- Flecha, R., Soler, M. & Valls, R. (2008). Lectura dialògica: Interacciones que mejoran y aceleran la lectura. *Revista Iberoamericana de Educación*, 46, 71-87.
- Flecha, A.; García, R.; Gómez, A.; Latorre, A. (2009). Participation in successful schools: A communicative research study from the Includ-ed Project. *Cultura y Educación*, Volume 21, Number 2, June 2009, pp. 183-196.
- Includ-Ed Consortium. (2009). *Actions for success in schools in Europe*. Brussels: European Commission.
- Oliver, E., & Gatt, S. (2010). De los actos comunicativos de poder a los actos comunicativos dialógicos en las aulas organizadas en grupos interactivos. Special Issue: Communicative acts for social inclusion, *Signos*, 43(2), 279-294.
- Puigdemívol, I. & Krastina L. (2010). Inclusió i segregació a l'escola: practiques inclusive i excloents amb l'alumnat vulnerable. *Temps d'Educació*, 38, 95-113.
- Puigvert, L. & Santa Cruz, I. (2006). La transformación de centros educativos en comunidades de aprendizaje. Calidad para todas y todos. *Revista de Educación*, 339, pp. 169-176.
- Pulido, C., & Zepa, B. (2010). La interpretación interactiva de los textos a través de las tertulias literarias dialógicas. Special Issue: Communicative acts for social inclusion, *Signos*, 43(2), 295-309.

Actuacions d'èxit: formes de participació i formació dels familiars

Bea Villarejo

L'aprenentatge i el rendiment de l'alumnat estan vinculats a les interrelacions que aquest estableix amb els diferents agents socials implicats en la seva educació, és a dir, els familiars, el professorat, els companys/es i els diferents membres de la comunitat. Des del projecte integrat del VI Programa Marc de la Unió Europea: *Includ-Ed. Strategies for inclusion and social cohesion in Europe from Education* (FP6, 2006-2010) (1), que ha comptat amb un alt recurs econòmic i amb molt rigor científic, es demostra que el foment d'aquestes interaccions dintre de l'escola contribueix a la millora d'èxit escolar de tot l'alumnat. Mostrant així que les interaccions culturals i educatives amb els diferents agents socials són uns aspectes crucials per la transformació i l'aprenentatge. D'aquesta forma s'evidencia que la implicació de les famílies a les escoles millora el nivell d'aprenentatge de l'alumnat, com es pot veure a les *Comunitats d'Aprenentatge* (2), a diferència d'aquelles escoles on els familiars no estan involucrats i que, per tant, produeixen una esclatxa d'aprenentatge entre l'alumnat. Uns aprenentatges que depenen llavors del nivell d'educació dels seus familiars.

La participació dels familiars a les escoles afavoreix enfortir les relacions família/escola i el recolzament de l'aprenentatge de l'alumnat. A més a més, investigacions com el projecte R+D "*La mejora de la convivencia y el aprendizaje en los centros educativos de primaria y secundaria con alumnado inmigrante*" (2009-2010) (3) mostren que la participació de minories ètniques enriqueix encara més aquest aprenentatge, fomenta la solidaritat, es superen els estereotips i els prejudicis, afavorint així la convivència i es converteix també en una font important de motivació per l'alumnat que pertany a aquestes minories ètniques. Així doncs, la participació de forma democràtica de la família i la comunitat en els processos de preses de decisions pot promoure el reconeixement cultural i millorar els resultats educatius de l'alumnat que pertany a minories culturals.

Tanmateix, aquesta participació per part de la comunitat dins de l'escola juga un paper molt important en ajudar a la superació de les desigualtats de gènere, especialment per part de la participació de les dones de la família y de la comunitat. Les diferències de gènere en temes d'inclusió a l'escola i a la societat són importants perquè, en primer lloc, malgrat que les noies treuen millors qualificacions, quan arriben al mercat laboral es troben en una situació de desavantatge en comparació amb els nois. En segon lloc, l'escola reproduceix certs valors i models que dirigeixen les noies i nois a interioritzar la tendència a aspirar a certes carreres que han estat tradicionalment masculines o femenines. En tercer lloc, apareixen uns valors del model hegemònic de

masculinitat que tenen impacte en els resultats acadèmics, com pot ser l'elecció d'abandonament dels estudis per part del noi. En quart i últim lloc, algunes característiques del model hegemònic de masculinitat afecten negativament la dedicació escolar i les relacions de gènere, que poden portar a la violència de gènere. A més a més, potencia la transformació de les interaccions a l'escola perquè ajuda a crear relacions més igualitàries, rols de gènere alternatius, la superació de les desigualtats i a continuar millorant els resultats acadèmics. De manera que augmenten les oportunitats de participació de la comunitat tant de detectar, com de prevenir i intervenir en les relacions violentes. En últim lloc, la participació familiar a l'escola també té un paper important en l'educació de l'alumnat amb discapacitats. En aquest cas la participació de les famílies té un impacte decisiu, assegurant que aquest alumnat obtingui els mateixos resultats que d'altres nens i nenes.

El projecte Includ-ed ha detectat diferents maneres de participar per part dels familiars a les escoles: informativa, consultiva, decisòria, avaluativa i educativa, i mostra quines d'elles garanteixen més èxit escolar.

a) La participació informativa. La informació es comunica des de l'escola als pares i mares, tant a les reunions com a les altres activitats que es porten a terme des del centre. Els familiars estan obligats a assistir com a mínim a una reunió de familiars i professorat durant el curs. En aquest espai els pares i mares no tenen poder de decisió sobre l'educació dels seus fills i filles, sinó que només poden vigilar el desenvolupament i el funcionament de l'escola.

b) La participació consultiva. Els pares, mares i membres de la comunitat participen en òrgans de l'escola de forma consultiva. Per tant, no és usual que es fomentin espais per tal de proporcionar informació sobre qüestions d'aprenentatge de l'alumnat. Segons alguns investigadors/es, aquesta forma de participació està limitada, ja que en no estar oberta a totes les famílies només hi participen principalment pares i mares amb certs nivells educatius.

c) La participació decisòria. Diferents membres de la comunitat participen en els òrgans de presa de decisions o en altres òrgans creats amb l'objectiu de promoure aquest tipus de participació. En aquests òrgans els diferents agents socials (famílies, comunitat i professorat) prenen decisions significatives conjuntament. Aquest tipus de participació és important, ja que és en aquests òrgans de presa de decisions i en els processos d'avaluació per part de les famílies com la comunitat permet que l'escola asseguri les altes expectatives i l'aprenentatge de qualitat.

d) La participació avaluativa. Els pares i mares estan

PAPERS
d'Educació de
Persones Adultes

Número 67
J u n y
2 0 1 2

10

TEMES A DEBAT

presents en els processos d'avaluacions de l'alumnat. Així mateix, tant els familiars com la comunitat participen en l'avaluació general de l'escola. Aquest tipus de participació no està molt estès en els països analitzats, però podem trobar exemples a Xipre on la Llei 113 (1) 99 d'Educació Especial reconeix el dret dels pares a estar presents a les avaluacions dels seus fills i filles. També a Estònia els pares i mares estan presents al llarg del procés d'avaluació de l'alumnat.

e) La participació educativa. Tant les famílies com la comunitat poden participar de dues maneres:

A la primera es pot participar en l'aprenentatge de l'alumnat i en el seu propi (formació de familiars). Això contribueix a l'aprenentatge de l'alumnat ja sigui dintre de l'aula o a d'altres espais educatius com per exemple la biblioteca, durant o fora de l'horari lectiu. Aquesta implicació de la comunitat fa que les escoles guanyin recursos humans i puguin desenvolupar altres accions que fomentin la inclusió, és a dir, accions que proporcionin el recolzament a l'alumnat a través d'un ambient d'aprenentatge comú i la reorganització dels recursos que existeixen.

La segona implica l'educació familiar, o sigui, que els familiars i membres de la comunitat participen en els programes educatius i culturals que responen a les seves necessitats i fomenten l'aprenentatge actiu. Un aprenentatge que afavoreix també l'alumnat a través de les seves interaccions i a més aquestes persones adultes es converteixen en referents positius per l'alumnat. Això demostra que no hem d'esperar que els pares i mares tinguin titulacions acadèmiques per tal que els seus fills i filles tinguin èxit escolar.

D'aquestes cinc maneres de participació les úniques que potencien l'èxit escolar per tot l'alumnat són la decisiva, l'avaluativa i la educativa. Totes tres tenen una característica en comú, que les famílies tenen una participació més alta i tenen una major influència en les decisions de l'escola.

En poques paraules, la participació activa de les famílies és fonamental i imprescindible per millorar l'aprenentatge del alumnat, ja que aquest aprèn a través de les interaccions culturals i educatives amb tots els agents socials (família, professorat i membres de la comunitat); possibilita que membres de baixos nivells acadèmics puguin obtenir excel·lents resultats acadèmics; la participació dels familiars i membres de la comunitat en programes educatius de la família millora l'aprenentatge de l'alumnat; la seva participació a l'organització de l'escola ajuda a superar les desigualtats, prejudicis i estereotips que afecten aquella població més vulnerable; millora la relació escola/família i facilita la creació d'accions dins de l'escola que respongui a les necessitats tant de

l'alumnat com de la comunitat; la participació de les famílies en les preses de decisions, l'educació i l'avaluació garanteix l'èxit de l'escola; i té un impacte en qüestions de gènere i per tant en afavorir l'establiment de interaccions més igualitàries.

Per aquest motiu és fonamental que les escoles fomentin i creïn espais i activitats per tal de potenciar la participació decisòria, avaluativa i educativa on puguin participar els familiars i altres membres de la comunitat. Per tant, una actuació d'èxit seria crear comissions de treball on tots els agents socials i educatius, o sigui, familiars, professorat i membres de la comunitat, prenguin decisions, i que les avaluïn. A més a més, és important la creació de comissions mixtes (agents socials i educatius) que tinguin la finalitat d'avaluar les accions que porta l'escola.

Les famílies i els membres de la comunitat són recursos humans imprescindibles i clau per formar i incloure a les aules heterogènies. Unes aules que tenen la finalitat de recolzar l'aprenentatge de l'alumnat. Un exemple seria els grups interactius on els familiars i membres de la comunitat participen dintre de les aules ajudant grups reduïts i heterogènies a realitzar activitats curriculars. Aquests grups augmenten l'aprenentatge de l'alumnat, al mateix temps que millora la convivència. També poden participar en altres espais de què disposi el centre com, per exemple, les biblioteques tutoritzades, les aules digitals, etc. per tal d'ajudar l'alumnat en les diverses activitats escolars. Aquests espais es converteixen en intercanvis de coneixements intergeneracionals i per tant en un espai d'aprenentatge tant per l'alumnat com per els familiars.

En relació amb la participació educativa és necessari que hi hagi activitats de formació de familiars que veritablement responguin a les necessitats que tenen les famílies. Algunes activitats que estan essent exitoses en algunes escoles són l'anglès, la informàtica, l'alfabetització, tallers de matemàtiques i les tertúlies literàries dialògiques. Aquesta última contribueix a la lectura i al debat de llibres de la literatura clàssica universal. Aquesta activitat està reconeguda com actuació educativa d'èxit, perquè contribueix a la creació de noves expectatives educatives que tenen impacte directe a l'aprenentatge dels familiars. Concretament les famílies sense titulacions acadèmiques incorporen noves pràctiques de lectura, rols i models culturals d'interacció que influeixen en l'aprenentatge i en el rendiment acadèmic dels seus fills i filles.

En conclusió, la participació i la formació dels familiars i també de la comunitat dintre de l'escola és imprescindible per augmentar l'aprenentatge dels nens i nenes, a més de beneficiar la comunitat i l'escola.

NOTES

1. Includ-Ed. Strategies for inclusion and social cohesion fom education in Europe. INTEGRATE PORJECT Priority 7 of Sixth Framework Programme. (2006- 2011). <http://creaub.info/included/>
2. Més informació: <http://www.comunidadesdeaprendizaje.net/>
3. La mejora de la convivencia y el aprendizaje en los centros educativos de primaria y secundaria con alumnado inmigrante. Plan Nacional I+D+I. Secretaria de Estado de Universidades e Investigación. Ministerio de Educación y Ciencia. (2009-2011). <http://pedagogia.fcep.urv.cat/convivenciayaprendizaje/>

Contracte d'Inclusió Dialògic: ciència i diàleg per a la superació de l'exclusió social

Sandra Girbés Peco

Entant l'any 2012, la taxa de pobresa a Espanya (21,8%) és una de les més elevades de la Unió Europea. A més, s'ha produït un increment de l'exclusió social: el 2010, 11.675.000 persones estaven en risc d'exclusió, el que equival al 25,5%, una quarta part de la població. Aquestes dades posen de manifest la dificultat d'aconseguir els objectius plantejats en la Estratègia Europa 2020, que té com a prioritat reduir la pobresa i l'exclusió social a un màxim de 20 milions de persones d'aquí fins al 2020 (Fundación Foessa, 2012).

Davant d'aquesta realitat, molts investigadors i investigadores que treballen en l'àmbit social no han establert un diàleg amb les escoles, famílies i comunitats dels barris més desfavorits, el que ha portat a intervencions dissenyades i implementades seguint el *model "d'expert"*. Aquestes actuacions no han incorporat el coneixement de les persones implicades o no les han inclòs en els processos de decisió (Padrós et.al, 2011). L'aplicació d'aquestes perspectives ha causat que, en molts casos, la ciència no hagi estat capaç d'aconseguir un dels seus objectius claus: transferir coneixement a la societat per tal de millorar la qualitat de vida i el benestar dels ciutadans i ciutadanes (Comissió Europea, 2005).

Partint d'aquest imperatiu ètic, alguns investigadors i investigadores han vist la necessitat d'anar més enllà dels enfocaments diagnòstics o descriptius de la realitat, adoptant metodologies que milloren les situacions de vulnerabilitat. En aquesta línia, el Contracte d'Inclusió Dialògic (CID) parteix de la idea de que la recerca orientada a la superació de les desigualtats ha de comptar amb el coneixement que les persones tenen sobre la seva pròpia realitat, i estableix un acord entre investigadors i investigadores i agents socials per tal de transformar situacions excloents. D'aquesta manera, a través del diàleg igualitari, les persones de la comunitat contrasten el coneixement vinculat al món de la vida

(Habermas, 1984) amb el coneixement acumulat per la comunitat científica internacional i aportat pels investigadors i investigadores. Aquest procediment es basa en els següents principis: 1) les intervencions s'han de sustentar sobre actuacions que ja han demostrat èxit en altres contextos, 2) aquestes actuacions d'èxit s'han de recrear en el context, a través del diàleg amb les persones del barri que seran afectades, 3) les decisions sobre les actuacions que seran implementades les han de prendre persones del barri escollides democràticament (Aubert, 2011).

Aquesta metodologia ha estat utilitzada per transformar el barri de La Milagrosa, un dels barris amb un major nivell d'exclusió social a Espanya, on les grans inversions i els nombrosos programes implementats amb una estructura *top-down* havien fracassat considerablement.

El barri de La Milagrosa, ubicat als afores d'Albacete, es constitueix a finals dels anys 70 a través d'un pla per a l'eradicació del barraquisme que persegueix allotjar una majoria de famílies gitanes i amb baixos recursos econòmics. Les característiques actuals de la població mostren ingressos mínims basats en feines informals i temporals tals com la venda de ferralla, així com un 35% de la població en edat

laboral que depèn d'ajudes socials. A més, un 79% d'aquesta població no ha completat l'educació bàsica (Ministerio de Educación, Política Social y Deportes, 2008).

En aquest context, un dels centres educatius del barri, el Col·legi San Juan, va arribar el 2006 a una situació insostenible, causant el conflicte entre el professorat i les famílies (Carcelén 2010, 10). Davant d'aquesta situació crítica, els representants governamentals van demanar assessorament a l'equip investigador del projecte Includ-Ed, *Strategies for inclusion and social cohesion in Europe from education* (2006-2011). Tenint en consideració els múltiples problemes que es vivien a l'escola, l'equip investigador va recomanar crear les condicions adequades per possibilitar i potenciar

Contracte d'Inclusió Dialògic parteix de la idea de que la recerca orientada a la superació de les desigualtats ha de comptar amb el coneixement que les persones tenen sobre la seva pròpia realitat

PAPERS
d'Educació de
Persones Adultes

Número 67
J u n y
2 0 1 2

12

TEMES A DEBAT

la interacció entre el coneixement acumulat per la comunitat científica i les experiències de les famílies. Partint d'aquesta necessitat, els investigadors i investigadores van realitzar diverses reunions amb els representants de la comunitat i van acordar treballar conjuntament per obtenir noves solucions. D'aquesta manera, representants de les famílies gitanes, veïns i

veïnes, professorat, representants de l'administració pública i investigadors i investigadores de la universitat començaren a compartir reflexions i discussions.

Aquestes reunions impliquen l'adopció d'un nou enfocament, el CID (Aubert i Flecha, 2009), consensuat per tots els implicats com a actuació clau per promoure la transformació de l'escola. En aquest procés, cada part implicada va posar a l'abast un tipus de coneixement. Els investigadors i investigadores van aportar actuacions educatives identificades per la comunitat científica internacional que havien demostrat obtenir èxit; les famílies gitanes van establir els criteris per a què aquestes actuacions s'apliquessin respectant les seves identitats i objectius; finalment, els representants de l'administració pública van aportar noves mesures administratives per facilitar el desenvolupament del procés. (Aubert, 2011). Com a resultat, es va aconseguir reduir la situació de conflictivitat a l'escola i invertir la tendència creixent de fracàs, reducció de matrícula i absentisme: mentre que al curs 2005/2006 l'antiga escola comptava amb 105 alumnes matriculats, dels quals únicament 45 assistien regularment al centre, al curs 2008/2009 el nombre d'alumnes matriculats pujava a 161, dels

Com a resultat, es va aconseguir reduir la situació de conflictivitat a l'escola i invertir la tendència creixent de fracàs, reducció de matrícula i absentisme

quals 157 assistien regularment al centre. (1) Arribat a aquest punt, davant els resultats que s'estaven evidenciant a l'escola, els membres de la comunitat van reclamar que aquest procés s'estengués al barri amb el mateix objectiu: la superació de l'exclusió social. És en aquest moment quan s'inicia un nou procés comunitari: famílies, membres de la comunitat, professorat de l'escola, representants de l'administració pública, polítics, investigadors i investigadores tornaren a establir un diàleg per determinar quines eren les actuacions identificades per la comunitat científica més adequades per implementar al barri. El CID, que en un primer moment havia possibilitat la implicació dels membres de la comunitat a l'escola (García, 2011), es torna a implementar al barri donant resposta a les exigències dels veïns i veïnes a través de l'activació de diverses iniciatives transformadores en àmbits com el laboral o l'educació no formal. Aquest procés ha estat analitzat per projectes d'alt rang científic com Includ-Ed, recerca on s'evidencia com el CID possibilita la implementació de intervencions integrals que estableixen sinèrgies entre actuacions educatives i altres àrees socials per a la superació de les desigualtats.

Sandra Girbés Peco.
Universitat de Barcelona

NOTA

1. Dades facilitades per la inspecció educativa del centre.

BIBLIOGRAFIA

- Aubert, A. (2011). *Moving beyond social exclusion through dialogue*. International Studies in Sociology of Education, 21(1), 63–75
- Aubert, A.; Flecha, A. (2009). *Contract on dialogic inclusion: How to get out of the ghetto*. Psychology, Society, & Education 1, no. 1: 61–70.
- Carcelén, D. (2006). *Los profesores del colegio San Juan piden protección*. La Verdad De Albacete, August 3, 10–11.
- Comissió Europea (2005). *Carta Europea del Investigador. Código de conducta para la contratación de investigadoras*. Dirección General de Investigación, Recursos Humanos y Movilidad.
- Fundación Foessa (2012). *Exclusión y Desarrollo Social. Análisis y perspectivas 2012*. Madrid
- García, R. (2011). *“Contrato de Inclusión Dialógica” en el Colegio La Paz: una propuesta educativa de éxito para superar la exclusión social*. Tesis doctoral no publicada. Universitat de Barcelona, Barcelona.
- Habermas, J. (2001). *Teoría de la acción comunicativa*. volumen I: Racionalidad de la acción. Madrid: Taurus.
- Includ-Ed Project. *Strategies for inclusion and social cohesion in Europe from education*. 2006-2011. 6th Framework Programme. Citizens and Governance in a Knowledge-based Society. CIT4-CT-2006-028603. Directorate-General for Research, European Commission.
- Ministerio de Educación, Políticas Sociales y Deporte. (2008). *El plan de intervención social de los barrios de la Estrella y la Milagrosa de Albacete obtiene sus primeros resultados* <http://sid.usal.es/mostrarficha.asp?id=13542&fichero=1.1>
- Padrós, M., García, R., de Mello, R. & Molina S. (2011). Contrasting scientific knowledge with knowledge from the lifeworld: The Dialogic Inclusion Contract. *Qualitative Inquiry*, 17 (3), 304-312

PAPERS
d'Educació de
Persones Adultes

Número 67
J u n y
2 0 1 2

13

Presentació dels resultats d'Includ-Ed al Parlament Europeu

Sara Ortega

(...) Molts nens i nenes estan patint fracàs escolar i abandonament escolar primerenc i per això estan en risc de patir exclusió social en àrees com ocupació, salut, habitatge i participació política. Aquesta és la raó per la qual som aquí.

Amb aquestes paraules, Ramón Flecha, investigador principal del Projecte Integrat Includ-Ed (2006-2011), obria l'acte de la Conferència Final en la que es presentaven els resultats dels cinc anys d'aquesta recerca.

A la conferència, que va tenir lloc el 6 de desembre del 2011 a l'hemicicle del Parlament Europeu a Brussel·les, hi van assistir més de dues-centes vuitanta persones, entre els quals hi havia des de representants dels Estats Membres i Parlaments Regionals, polítics, investigadors i investigadores, fins a professorat, familiars, alumnat, ONGs i també membres d'empreses.

En el marc de la conferència inaugural va quedar molt clara la següent idea: els nens i les nenes necessiten solucions i les necessiten ara. Si pensem amb un futur no tan llunyà, els infants d'avui són els adults del demà i, per tant, Europa necessita la seva participació i les seves contribucions a la societat. I aquestes solucions no les podem trobar sense una investigació científica rigorosa i de qualitat. No podem perdre més temps ni tampoc més diners. Les polítiques educatives necessiten investigacions que demostrin quines són les actuacions educatives que configuren ja evidències científicament avaluades i que estan obtenint els millors resultats.

Al llarg de tota la jornada de la Conferència Final, els que vam tenir la sort de ser allà, vam poder escoltar i comprovar quines actuacions d'èxit s'han identificat durant els anys de treball de l'Includ-Ed. Com molt clar ho va deixar l'investigador principal del projecte no estem parlant de "bones pràctiques", paraula que tant de moda està en l'àmbit educatiu. L'Includ-Ed va més enllà i el que identifica són aquelles **actuacions d'èxit que obtenen els millors resultats en tots els contextos en els que es posen en pràctica**. I això res té a veure amb una bona pràctica que un dia un pro-

fessor va dur a terme en una aula d'una escola en concret.

Així doncs, tenim, per fi, una investigació de la millor qualitat científica que mai s'ha dut a terme a Europa i que s'ha encarregat d'analitzar les estratègies educatives que contribueixen a superar les desigualtats socials i que fomenten la cohesió social. És a dir, el propòsit dels investigadors i investigadores dels 14 països participants ha estat analitzar quines actuacions educatives estan contribuint a l'èxit educatiu dels estudiants i també a fomentar la cohesió social.

La jornada es va desenvolupar en un clima molt poc habitual en un esdeveniment d'aquestes característiques i en l'espai on tenia lloc. Va ser excel·lent. Una combinació perfecta de ciència i il·lusió, un treball molt rigorós a la vegada que impregnat d'una gran humanitat es despenia de cada una de les paraules de les intervencions de totes les persones que hi van participar. Així, les més

de dues-centes persones que estàvem a la sala vam tenir la oportunitat d'escoltar en paraules de persones de perfils molt diferents les actuacions educatives d'èxit que estan superant l'exclusió educativa i social de moltes persones, inclús d'aquelles que viuen en els barris més desfavorits d'Europa.

Una de les aportacions que va impactar més el públic va ser la intervenció de Rafael Layón, com a familiar de l'escola La Paz situada en el barri de La Milagrosa d'Albacete. Rafael tenia molt per oferir a tots i totes els assistents de la sala i va deixar profundament impactat al públic relatant la seva vida i demostrant l'evidència de la transformació més profunda que mai haguéssim imaginat els que vam ser allà. Ens va explicar les enormes millores que ha experimentat el seu centre educatiu després de cinc anys d'aplicació de les actuacions educatives d'èxit. Entre aquestes millores, cal

El propòsit dels investigadors i investigadores dels 14 països participants ha estat analitzar quines actuacions educatives estan contribuint a l'èxit educatiu dels estudiants i també a fomentar la cohesió social

rir a tots i totes els assistents de la sala i va deixar profundament impactat al públic relatant la seva vida i demostrant l'evidència de la transformació més profunda que mai haguéssim imaginat els que vam ser allà. Ens va explicar les enormes millores que ha experimentat el seu centre educatiu després de cinc anys d'aplicació de les actuacions educatives d'èxit. Entre aquestes millores, cal

destacar la reducció de l'abandonament escolar primerenc, l'increment notable dels resultats acadèmics de l'alumnat i la millora en la cohesió social a la comunitat. I va finalitzar la seva intervenció amb el següent missatge: "(...) desde aquí quiero decir a todos los padres del mundo y a todos los hijos que, aunque hemos tenido la mala suerte de ser pobres y de vivir en barrios conflictivos, podemos cambiar".

La història de Rafael Layón, els seus fills i la seva escola és un exemple de les evidències proporcionades pel projecte Includ-Ed de què les millores s'experimenten en qualsevol context de l'Unió Europea on s'implementin les actuacions educatives d'èxit.

Totes aquestes actuacions que ens porten a l'èxit no requereixen recursos addicionals sinó més aviat una reorganització dels ja existents a l'aula i a l'escola. Aquest també va ser un dels eixos transversals dels missatges que es van donar en aquesta conferència.

Els i les investigadores participants a la conferència final ens van aportar moltes dades concretes, de diferents països i contextos que demostren que aplicant les actuacions educatives d'èxit els resultats en quan a l'èxit acadèmic de l'alumnat milloren considerablement. Per exemple, a una escola de Malta, en deu anys, el tant per cent de l'alumnat que aprova els exàmens oficials ha passat del 39% al 69%. O, una escola de Catalunya que, en cinc anys, han aconseguit passar d'un 17% a 85% de l'alumnat que supera la prova de competències bàsiques de comprensió lectora a la vegada que es produïa un increment de l'alumnat immigrant al centre del 12 al 46%. Però és que deu anys després, en aquest mateix centre, l'alumnat no només supera la mitja catalana de la competència d'anglès, sinó que aconsegueix el 100% en la competència de comprensió oral, mentre la immigració hi ha continuat augmentant del 46 al 70%.

I aquesta és la tònica general en tots els casos analitzats: milloren els resultats, es redueix l'abandonament, augmenta la matricula, etc. i tot això sense augmentar el nombre de professors. Amb els mateixos recursos, les escoles que apliquen les actuacions educatives d'èxit en els seus centres, obtenen millors resultats.

Els resultats de l'Includ-Ed proporcionen evidències científiques de com les millores educatives no estan vinculades a la composició ètnica de l'alumnat o al context

socioeconòmic dels pares dels alumnes, sinó que més aviat estan directament relacionades amb la implementació de les actuacions educatives d'èxit com, per exemple, els grups interactius, les tertúlies literàries dialògiques o els clubs després de classe.

Raquel Schembri, responsable dels clubs després de classe en un centre de Malta va demostrar com aquests clubs acceleren l'aprenentatge dels nens i les nenes gràcies a la participació en aquests espais dels familiars dels i les alumnes.

I, evidentment, l'educació d'adults concretada en l'educació familiar també va tenir el seu protagonisme a través de la participació de Johannes Theiner, president de l'Associació de Pares Europea. Les dones immigrants i les dones gitanes també van estar presents en aquest acte tan especial. Gabriela

Cerna, d'Itàlia i Rosa Maria Cisneros d'Espanya es van encarregar de demostrar les millores que experimenten els grups vulnerables quan s'apliquen les evidències de les actuacions educatives d'èxit en els seus centres i contextos.

Una de les intervencions que va sorprendre i agradar al públic va ser la magnífica exposició que va fer Ania Ballesteros, una estudiant de deu anys d'edat, en explicar-nos com es treballen els grups interactius i les tertúlies literàries dialògiques a la seva escola i com els nens i les nenes del seu centre milloren considerablement tant a nivell acadèmic com emocional. Va parlar en nom de molts dels seus companys i companyes de classe amb un discurs que reflectia intel·ligència, il·lusió per aprendre i una extraordinària solidaritat cap als seus amics i amigues. La intervenció de l'Ania Ballesteros ens va retornar el reencant que necessita l'educació del present i del futur demostrant amb cada exemple que exposava, les evidències dels resultats que els membres investigadors del projecte Includ-Ed havien exposat en les altres taules. "*Otro ejemplo es un niño de mi clase que se llama Mafaly que vino del Senegal. Él venía a nuestra clase y en P5 se fue al Senegal y no volvió hasta cuarto. Y claro,*

Els resultats de l'Includ-Ed proporcionen evidències científiques de com les millores educatives no estan vinculades a la composició ètnica de l'alumnat o al context socioeconòmic dels pares dels alumnes, sinó que més aviat estan directament relacionades amb la implementació de les actuacions educatives d'èxit com, per exemple, els grups interactius, les tertúlies literàries dialògiques o els clubs després de classe

en Senegal no había ido a la escuela. Entonces, entre todos, entre la clase, le fuimos ayudando y cuando miramos las notas vimos que Mafaly había dado un muy buen cambio. De no ir a nuestro nivel, dio un buen cambio e iba mucho mejor". I llavors, va arribar un dels moments de més impacte que va ser quan aquesta nena de deu anys explicava als assistents quins llibres estan llegint a la seva

classe i com, a través de les tertúlies literàries dialògiques, els seus companys i elles entenen, discuteixen i dialoguen sobre la literatura clàssica universal. "Nosotros leemos libros de la literatura clásica universal. Un ejemplo es que cuando tenía ocho años, mis compañeros y yo leímos La Odisea. Cuando tenía nueve, mis compañeros y yo leímos el Don Quijote y Las mil y una noches. Y este curso, estamos leyendo La Eneida (...) En las tertulias literarias dialogamos sobre lo que nos pasa y lo relacionamos con los libros. Han salido debates muy importantes, como por ejemplo: la fidelidad, el amor, los sentimientos, los 'chuletas', las religiones, la amistad, la valentía, la prudencia... (...) Ahora estamos leyendo La Eneida y el libro nos ayuda a entender mejor la guerra de Troya porque en tercero estuvimos leyendo La Odisea y la veíamos desde el punto de vista de los griegos, ahora, la estamos viendo desde el punto de vista de los troyanos. Entonces, nos está haciendo entender mejor una guerra."

Al acabar la seva intervenció, el públic, commocionat, va esclatar amb aplaudiments demostrant el que ella ja ens havia dit: "A veces, los mayores, cuando vienen a visitarnos, se quedan alucinados de que hablemos de debates tan importantes". Segurament al·lucinats és la paraula més "adequada" per descriure els pensaments i els sentiments dels assistents a la sala.

I va arribar el torn de la intervenció del Dr. Simon Busuttil, membre del Parlament Europeu i que, en primer lloc, va felicitar aquella estudiant amb les següents paraules: "Bé, després d'aquest discurs... Crec que, probablement, és un dels millors discursos que he escoltat en aquesta casa des de l'any 2004. Felicitats Ania! Crec que, a vegades, el millor que podem fer els polítics és

El projecte Includ-Ed ha demostrat que la investigació en ciències socioeconòmiques i humanitats proporciona evidències científiques que permeten aconseguir millors resultats amb els mateixos recursos

callar i escoltar, especialment quan se senten aquest tipus de discursos... Si ets així de bona als deu anys... Déu meu! Als vint, estaràs dirigint aquest lloc!

Tots els assistents vam riure i aplaudir les felicitacions que l'europarlamentari feia a l'estudiant de primària. I va prosseguir amb la seva intervenció.

El Dr. Simon Busuttil va destacar que els estudis acadèmics són essencials

per als responsables polítics ja que proporcionen l'evidència acadèmica necessària per donar una orientació a la política. Això implica passar del que se suposa que funciona a les evidències del que funciona en educació i que ens proporciona resultats. Per l'europarlamentari, el desenvolupament de polítiques basades en evidències científiques és més necessari que mai per superar el fracàs escolar i l'abandonament escolar primerenc.

El projecte Includ-Ed ha demostrat que la investigació en ciències socioeconòmiques i humanitats proporciona evidències científiques que permeten aconseguir millors resultats amb els mateixos recursos. I també demostra que aquestes actuacions educatives d'èxit són transferibles a qualsevol context en el que es posen en pràctica.

Sara Ortega.
Mestra de primària de la Comunitat d'Aprenentatge Mare de Déu de Montserrat (Terrassa)

NOTES

1. <http://www.ub.edu/includ-ed/about.htm>
2. <http://creaub.info/included/2012/01/11/rflecha/>
3. <http://creaub.info/included/2012/01/11/rafael/> [En aquest mateix número de Papers n'ofereim la transcripció i traducció]
4. <http://creaub.info/included/2012/01/11/rschembri/>
5. <http://creaub.info/included/2012/01/11/jtheiner/>
6. <http://creaub.info/included/2012/01/11/graciela/>
7. <http://creaub.info/included/2012/01/11/rosamaria/>
8. <http://creaub.info/included/2012/01/11/ania/>
9. <http://creaub.info/included/2012/01/11/sbusuttil/>

Grups vulnerables a Brussel·les

Rosamaria Cisneros-Kostic

Havent nascut en una família gitana pobre, d'una mare que va emigrar als Estats Units, que finalment es va establir a Chicago, ser a Brussel·les era un viatge vertaderament especial per a mi. Ser part d'un esdeveniment històric com aquest, tenir una comunitat que no solament dóna suport sinó que creu en el projecte Includ-Ed, així com tenir l'audiència i l'atenció de moltes persones en posicions de poder no va ser només un somni fet realitat sinó un signe de canvi. Ser membre del que es considera un grup vulnerable és un honor. Jo no em considero vulnerable i estic totalment empoderada pels membres de la meua comunitat. L'equip Includ-Ed va destacar aquests aspectes positius del meu grup. Vaig tenir l'honor de ser part de la conferència final Includ-Ed, però no per al meu propi benefici, sinó que vaig tenir l'oportunitat de parlar en nom de la meua comunitat. No només estava agraïda, humil, inspirada i orgullosa d'estar parlant a Brussel·les, sinó també nerviosa. Si ens atanim al que la societat ens diu, algú com jo no té cabuda en un lloc com aquest. Per a molts, sóc una contradicció errant, no només per a moltes institucions que s'han basat en suposicions que esperen que falli, sinó per a un sistema que no em volia fora del meu cercle socioeconòmic pobre. No obstant això, malgrat els meus antecedents i totes les barreres col·locades al llarg del camí, he tingut èxit. He tingut èxit perquè he permès que la meua cultura i les tradicions informessin els meus estudis i amb els meus títols d'educació superior i la brúixola moral forta que em van inculcar, el dia d'avui ha estat possible gràcies a la meua mare i altres individus importants, que en el fons tenien les mateixes creences i tàctiques visionàries que l'equip Includ-Ed.

L'equip d'Includ-Ed va establir un espai democràtic on s'ensenyava, es modelava i s'esperava cooperació, al mateix temps que es promovia l'autoestima positiva i la confiança. És un estil de treball ajustat a les necessitats de desenvolupament dels seus alumnes, respectant les diverses identitats i preocupacions. Com a dona gitana vaig veure el poder d'aquestes tècniques, però també vaig experimentar la manera com es pot construir la unitat, el que condueix a la inclusió social. Aquestes metodologies centrades en la unitat es van basar en les relacions interpersonals i

intrapersonals que existeixen i que són alimentades i honorades, i que en essència són al centre de la comunitat romaní. Mitjançant l'ús d'una varietat de mètodes, la cooperació dels altres, tant si es tracta de companys, líders, estudiants o pares de família, l'objectiu era el mateix, crear comunitats d'aprenentatge on tothom participava i se sentia que podia aportar. Això només passa quan tot el món des d'una comunitat comparteix que es poden crear societats socialment inclusives, on la integritat, els valors, les habilitats, capacitat i la conducta pacífica poden ser no solament cultivades, sinó tenir efectes perdurables. És per això que em vaig sentir acollida i respectada com a part d'aquest equip.

Després d'haver viscut a Europa durant molts anys, sento sovint que la inclusió social és un gran problema, especialment quan es tracta de la comunitat gitana. Però

crec que el conflicte té un potencial constructiu i destructiu. El conflicte permet una oportunitat única de créixer, desafiant les tradicions o formes obsoletes de pensar, i pot ser un moment on les relacions profundes es poden formar. L'equip d'Includ-Ed i el projecte és el que va fer. Veia els problemes, va deixar de parlar-ne i va començar a treballar en les solucions. Relacionar-se i treballar colze a colze amb la comunitat gitana ja sigui a

l'aula, un càrrec directiu, o dins dels àmbits personals o professionals. El projecte, des del meu punt de vista, va tractar el plantejament dels problemes seguint el model de Paulo Freire, un enfocament que, en essència, arriba a la conclusió que el professor no està en una posició de dipositar la informació en l'alumne. Més aviat hi ha un diàleg amb l'alumne on cadascú és en una posició d'igualtat respecte a l'altre. Aquest enfocament pot ser utilitzat com una eina o guia per ajudar a pensar críticament sobre el món en què vivim i sobre com resoldre moltes de les desconexions de la inclusió social i problemes de la pobresa i la violència estructural.

Hi ha una bretxa amb els mestres del segle XXI i els líders. El consens general és que la minoria s'ha d'ajustar a la majoria i amb això s'aconseguirà un gran èxit. Com a dona gitana que ja té un grau de mestratge i té anys d'experiència en l'activisme, ho sé de primera mà que això no és cert. El meu èxit es deu al meu inconformisme i a honorar les meves

Després d'haver viscut a Europa durant molts anys, sento sovint que la inclusió social és un gran problema, especialment quan es tracta de la comunitat gitana

PAPERS
d'Educació de
Persones Adultes

Número 67
J u n y
2 0 1 2

17

TEMES A DEBAT

tradicions i orígens. El racisme que existeix a Europa, així com en el món, és un trist recordatori que hi ha molta feina per fer. No obstant això, l'equip Includ-Ed va abordar aquests temes directament, utilitzant l'educació com a trampolí per al canvi. Aquest enfocament de la inclusió de tots els membres de la comunitat, independentment de la seva formació acadèmica edat o origen, va permetre que algú com jo, i l'Associació Gitana de Dones Drom Kotar Mestipen, fos un agent actiu de canvi social. Els formuladors de polítiques soscaven la democràcia en no tenir en compte la comunitat gitana i els seus costums. Espais dialògics són essencials per a la solució dels problemes de la inclusió social. Quan el dolor s'ignora es planten llavors de patiment que es manifesten de diverses maneres. El final de la conferència Includ-Ed va continuar deconstruint els patrons violents i no només va discutir el problema sinó que va oferir solucions concretes. Aquesta nova forma de treballar, l'aplicació de tècniques i mètodes dialògics i la creació de comunitats d'aprenentatge, té efectes amplis i duradors. Quan les polítiques es basen en suposicions, el resultat té un efecte negatiu i durador que es tarda generacions a desfer. Les polítiques que es fan per les comunitats, en particular els grups vulnerables que es troben amb nombrosos obstacles, no es poden fer sense aquesta comunitat. S'ha de respectar i valorar una certa comprensió de la dinàmica, les tradicions i formes de treball. Els responsables polítics i executors han de treballar de costat amb els grups per als quals estan desenvolupant estructures. Cal que hi hagi un intercanvi d'idees i les persones necessiten contextualitzar les polítiques que estan creant. Les persones no existeixen en el buit i les estructures s'interpreten de diverses formes depenent de la persona o la comunitat. Per això, cal ser conscients de per a qui estan treballant i construir un pont amb les comunitats particulars. L'equip Includ-Ed va crear un espai on el diàleg i l'intercanvi d'idees no només va fonamentar el projecte, sinó que també va mobilitzar una comunitat per a l'acció. Als grups vulnerables se'ls va donar l'oportunitat de ser escoltats, i els efectes són incalculables. Escoltar la comunitat, treballar amb ells i per a ells, així com per a la seva inclusió, comença a deconstruir tants sistemes d'injustícia. La violència estructural que existeix no existia dins l'equip Includ-Ed i el projecte. El projecte Includ-Ed va donar la benvinguda a les dones gitanes al seu equip i no només va escoltar i recolzar, sinó que va valorar el que teníem a dir.

Les dones gitanes s'enfronten a una triple discriminació, per ser gitanes, per ser dones i per tenir la formació acadèmica baixa. Aquesta triple amenaça col·loca la meua comunitat en una situació de desavantatge que pateixen la majoria de les dones gitanes i les nenes. Comprenent aquesta necessitat i reconeixent que hi ha pocs espais on les dones gitanes

es puguin reunir, l'Associació Gitana de Dones Drom Kotar Mestipen va ser creada el 1999. L'associació està composta per un grup de dones gitanes romanís i no gitanes de diferents nivells de l'educació, edats i orígens. Els nostres objectius són treballar per la igualtat i la no discriminació entre homes i dones, per superar l'exclusió triple que les dones gitanes pateixen i treballar per aconseguir que la veu de la dona gitana sigui escoltada i difosa dins la seva comunitat i en la societat en general. La Drom Kotar Mestipen facilita l'espai per a les dones gitanes perquè actuïn com a agents transformadors i actius de la seva comunitat. Això es realitza mitjançant tres enfocaments. Les reunions dels estudiants gitanes, cursos de formació professional per treballar en els menjadors de les escoles i activitats d'oci, i, el primer del seu tipus, un congrés de les dones gitanes, on les dones gitanes tant acadèmiques com no acadèmiques van ser els oradors i membres actius de l'esdeveniment.

L'Associació Gitana de Dones Drom Kotar Mestipen va formar part del projecte Includ-Ed com un jugador clau per a la inclusió de les veus de la dona gitana. Atesa la naturalesa del treball de Drom Kotar Mestipen, hi havia un gran lligam entre l'enfocament de l'associació i els objectius del projec-

te. L'associació va ser convidada a participar, ja que té un enllaç directe amb la comunitat de les dones gitanes a nivell de base. Essent membre de l'associació, em van demanar que parlés en nom de l'entitat i totes les dones que es consideren vulnerables. La meua experiència en aquest projecte va ser un canvi de vida. Vaig aprendre el poder de la veu pròpia i vaig veure de primera mà que el canvi és possible sense sa-

crificar els valors, les tradicions i la cultura. Com s'ha dit anteriorment, hi ha moltes polítiques que no només són fetes sense la comunitat gitana, sinó que en les seves premisses es basen en suposicions que les famílies gitanes són mandroses i que no ens preocupem per la nostra educació. És evident que aquests supòsits es basen en les creences racistes i la falta de comprensió del que els gitans són i la infraestructura que governa la comunitat. No obstant això, l'anàlisi de per què certes polítiques es fan o quines són les raons de fons, no és de gran importància en aquest moment. El que és fonamental d'entendre és que hi ha solucions concretes que existeixen i que poden conduir a la inclusió social real. L'equip Includ-Ed va investigar noves formes de treball i va oferir solucions provades científicament, basades en la investigació que s'ha documentat, analitzat i implementat. Com a membre de la Drom Kotar Mestipen i testimoni de primera mà de les solucions que existeixen i que donen lloc a la inclusió, tinc l'esperança d'una societat més inclusiva.

Quan es tracta de grups vulnerables, la investigació mostra que els dos exemples que han demostrat que funci-

Les dones gitanes s'enfronten a una triple discriminació, per ser gitanes, per ser dones i per tenir la formació acadèmica baixa

onen són les trobades d'estudiants gitanes i el Primer Congrés Internacional de Dones Gitanes. Les reunions dels estudiants gitanes estan estructurades d'una manera que posa de relleu models positius dins de la comunitat gitana que parlen de la seva experiència d'estudiar i completar certs nivells de la seva educació. La Drom Kotar Mestipen crea l'espai i ofereix suport per a la planificació i organització de l'esdeveniment, però les dones gitanes i les nenes són els personatges principals en l'execució de l'esdeveniment. L'associació permet a les estudiants i les seves famílies ser els agents actius en l'estructura general de la reunió. És important destacar que la cultura gitana és un exemple de diàleg intergeneracional, on les decisions importants, canvis i transformacions rares vegades es prenen de forma individual, sinó que es tenen en compte les reflexions i opinions dels adults de la família i la comunitat. Per tant, és fonamental que aquestes reunions de les estudiants gitanes honorin aquest aspecte de la cultura. També és important assenyalar que les reunions tenen lloc en barris amb majoria d'ètnia gitana. Els comitès organitzadors locals estan a càrrec de tot: des dels altaveus a la festa. La Drom Kotar Mestipen és una columna, però la base de les reunions són les dones gitanes i les estudiants a nivell de base. Aquestes reunions permeten a les membres locals de la comunitat participar activament, discutir i somiar juntes un futur millor. No obstant això, els responsables polítics, investigadors i professionals també estan presents en les reunions i se'ls convida a escoltar les alumnes gitanes i la comunitat. Allà, els encarregats de formular polítiques i els investigadors coneixen de primera mà que les estudiants gitanes estan compromeses i es preocupen pel seu futur, però també parlen sobre les dificultats a què enfronten a les escoles. L'enfocament d'aquestes reunions no és només per compartir les experiències positives i negatives pel que fa a com l'abandonament escolar prematur ha de canviar, sinó també per discutir per què les escoles han de canviar per tal de beneficiar-les a elles i a la resta de la comunitat gitana. Els investigadors també presenten el que les investigacions mostren i es treballa en taula rodona amb dones gitanes de diferents edats que han tingut èxit, en particular, èxits educatius. Els responsables polítics també expliquen les seves possibilitats de promoure aquests canvis, i el debat general i debats en petits grups faciliten propostes concretes per als responsables polítics i professionals.

La importància d'aquestes reunions d'estudiants gitanes no només té efectes positius locals, sinó que arriba a audiències internacionals. El treball i el diàleg que s'esdevé en aquestes reunions d'estudiants gitanes, ha estat validat

per prestigioses revistes científiques. Harvard Educational Review va reconèixer que la comunitat gitana té una veu i és present, activa i mobilitzada. Aquesta publicació valida aquestes veus, així com posa de relleu que hi ha una necessitat en la comunitat científica d'escoltar aquest col·lectiu. Aquestes veus importen i la publicació es fa ressò d'aquest fet. També m'agradaria citar una jove d'una de les reunions: «El meu nom és Soraya. Tinc 14 anys d'edat, la més jove de casa. Sóc una estudiant de segon any de la meua escola secundària a prop de Barcelona. M'agradaria acabar l'escola secundària, fins al quart i últim any, però crec que el nivell del meu institut no és suficient: el fet que hi hagi tants nens gitanos baixa el nivell. Som estúpids?» Com a membre del grup vulnerable, que ha passat a través dels sistemes educatius escolars, vull dir-li a Soraya que no som estúpids. Els nens i nenes gitanos solen ser normalitzats i empesos a sentir-se inferior als altres. La seva cita és commovedora, perquè els nens i nenes gitanos no són estúpids o menys que els altres, i més aviat els sistemes escolars i la societat fallen a aquests nens i nenes i a la comunitat, i són indirectament, o, de vegades directament, animats a no apuntar alt o a no aconseguir grans coses. Aquestes injustícies sistemàtiques condueixen a l'exclusió social i els nens i nenes són els que més ho pateixen. En resum, la idea de les reunions de les estudiants gitanes va néixer de la necessitat de trobar formes alternatives de garantir que les dones i les nenes gitanes arribin tan lluny com sigui possible en el camí de l'educació, per acabar amb l'absentisme escolar sofert per moltes nenes gitanes. Les reunions es centren i s'executen de manera que les intervencions s'orienten a discutir solucions als problemes que les dones i les nenes gitanes enfronten en l'educació. Les reunions són una forma de què les dones gitanes i les nenes generin un intercanvi d'idees, per oferir-se suport les unes a les altres i una manera de discutir temes importants per a elles entorn al fracàs escolar i absentisme escolar. Des del seu tercer any, la mitjana de participació cada any és d'entre 250-300 dones gitanes. L'èxit de participació demostra la necessitat i la demanda dels diàlegs de debat i en profunditat pel que fa a l'educació de les nenes gitanes i joves de la comunitat, a nivell de base, per fer suggeriments i oferir assessorament i suport. Sovint, s'han creat noves associacions específicament per a les dones gitanes en els territoris on s'han dut a terme les reunions i aquests espais creats als barris gitanos, per a les dones gitanes i les nenes, s'utilitzen per reflexionar i reaccionar davant l'exclusió que pateixen les dones gitanes. Moltes de les nenes i dones joves gitanes que han assistit a aquestes reunions, han

per prestigioses revistes científiques. Harvard Educational Review va reconèixer que la comunitat gitana té una veu i és present, activa i mobilitzada. Aquesta publicació valida aquestes veus, així com posa de relleu que hi ha una necessitat en la comunitat científica d'escoltar aquest col·lectiu. Aquestes veus importen i la publicació es fa ressò d'aquest fet. També m'agradaria citar una jove d'una de les reunions: «El meu nom és Soraya. Tinc 14 anys d'edat, la més jove de casa. Sóc una estudiant de segon any de la meua escola secundària a prop de Barcelona. M'agradaria acabar l'escola secundària, fins al quart i últim any, però crec que el nivell del meu institut no és suficient: el fet que hi hagi tants nens gitanos baixa el nivell. Som estúpids?» Com a membre del grup vulnerable, que ha passat a través dels sistemes educatius escolars, vull dir-li a Soraya que no som estúpids. Els nens i nenes gitanos solen ser normalitzats i empesos a sentir-se inferior als altres. La seva cita és commovedora, perquè els nens i nenes gitanos no són estúpids o menys que els altres, i més aviat els sistemes escolars i la societat fallen a aquests nens i nenes i a la comunitat, i són indirectament, o, de vegades directament, animats a no apuntar alt o a no aconseguir grans coses. Aquestes injustícies sistemàtiques condueixen a l'exclusió social i els nens i nenes són els que més ho pateixen. En resum, la idea de les reunions de les estudiants gitanes va néixer de la necessitat de trobar formes alternatives de garantir que les dones i les nenes gitanes arribin tan lluny com sigui possible en el camí de l'educació, per acabar amb l'absentisme escolar sofert per moltes nenes gitanes. Les reunions es centren i s'executen de manera que les intervencions s'orienten a discutir solucions als problemes que les dones i les nenes gitanes enfronten en l'educació. Les reunions són una forma de què les dones gitanes i les nenes generin un intercanvi d'idees, per oferir-se suport les unes a les altres i una manera de discutir temes importants per a elles entorn al fracàs escolar i absentisme escolar. Des del seu tercer any, la mitjana de participació cada any és d'entre 250-300 dones gitanes. L'èxit de participació demostra la necessitat i la demanda dels diàlegs de debat i en profunditat pel que fa a l'educació de les nenes gitanes i joves de la comunitat, a nivell de base, per fer suggeriments i oferir assessorament i suport. Sovint, s'han creat noves associacions específicament per a les dones gitanes en els territoris on s'han dut a terme les reunions i aquests espais creats als barris gitanos, per a les dones gitanes i les nenes, s'utilitzen per reflexionar i reaccionar davant l'exclusió que pateixen les dones gitanes. Moltes de les nenes i dones joves gitanes que han assistit a aquestes reunions, han

Les reunions són una forma de què les dones gitanes i les nenes generin un intercanvi d'idees, per oferir-se suport les unes a les altres i una manera de discutir temes importants per a elles entorn al fracàs escolar i absentisme escolar

per prestigioses revistes científiques. Harvard Educational Review va reconèixer que la comunitat gitana té una veu i és present, activa i mobilitzada. Aquesta publicació valida aquestes veus, així com posa de relleu que hi ha una necessitat en la comunitat científica d'escoltar aquest col·lectiu. Aquestes veus importen i la publicació es fa ressò d'aquest fet. També m'agradaria citar una jove d'una de les reunions: «El meu nom és Soraya. Tinc 14 anys d'edat, la més jove de casa. Sóc una estudiant de segon any de la meua escola secundària a prop de Barcelona. M'agradaria acabar l'escola secundària, fins al quart i últim any, però crec que el nivell del meu institut no és suficient: el fet que hi hagi tants nens gitanos baixa el nivell. Som estúpids?» Com a membre del grup vulnerable, que ha passat a través dels sistemes educatius escolars, vull dir-li a Soraya que no som estúpids. Els nens i nenes gitanos solen ser normalitzats i empesos a sentir-se inferior als altres. La seva cita és commovedora, perquè els nens i nenes gitanos no són estúpids o menys que els altres, i més aviat els sistemes escolars i la societat fallen a aquests nens i nenes i a la comunitat, i són indirectament, o, de vegades directament, animats a no apuntar alt o a no aconseguir grans coses. Aquestes injustícies sistemàtiques condueixen a l'exclusió social i els nens i nenes són els que més ho pateixen. En resum, la idea de les reunions de les estudiants gitanes va néixer de la necessitat de trobar formes alternatives de garantir que les dones i les nenes gitanes arribin tan lluny com sigui possible en el camí de l'educació, per acabar amb l'absentisme escolar sofert per moltes nenes gitanes. Les reunions es centren i s'executen de manera que les intervencions s'orienten a discutir solucions als problemes que les dones i les nenes gitanes enfronten en l'educació. Les reunions són una forma de què les dones gitanes i les nenes generin un intercanvi d'idees, per oferir-se suport les unes a les altres i una manera de discutir temes importants per a elles entorn al fracàs escolar i absentisme escolar. Des del seu tercer any, la mitjana de participació cada any és d'entre 250-300 dones gitanes. L'èxit de participació demostra la necessitat i la demanda dels diàlegs de debat i en profunditat pel que fa a l'educació de les nenes gitanes i joves de la comunitat, a nivell de base, per fer suggeriments i oferir assessorament i suport. Sovint, s'han creat noves associacions específicament per a les dones gitanes en els territoris on s'han dut a terme les reunions i aquests espais creats als barris gitanos, per a les dones gitanes i les nenes, s'utilitzen per reflexionar i reaccionar davant l'exclusió que pateixen les dones gitanes. Moltes de les nenes i dones joves gitanes que han assistit a aquestes reunions, han

decidit reprendre els seus estudis després de les reunions. Tots aquests esdeveniments tenen un impacte important a premsa, ràdio i televisió, contribuint a trencar els estereotips de la societat en general.

El segon element demostrat que funciona que condueix a la inclusió social, és el *Primer Congrés Internacional de les Dones Gitanes: les altres dones*, que es va celebrar l'octubre de 2010 a Barcelona, Espanya. El congrés va ser un espai per a les dones gitanes, protagonitzat per les dones no acadèmiques, les dones de nivell de base que sovint no tenen accés a l'educació formal. Aquestes dones gitanes es van reunir per compartir i discutir les accions que s'han proposat i realitzat amb èxit en els camps de l'educació, el treball i el feminisme, per avançar en la seva desigualtat social. L'objectiu era continuar el debat sobre les solucions als problemes i no simplement parlar dels problemes que existeixen. Encara que el congrés va ser per a les dones gitanes, això no va excloure la presència d'alguns homes que representen diverses entitats, gitanos i no gitanos, així com representants de les administracions polítiques.

El congrés, igual que les reunions de les estudiants gitanes, va ser liderat per les dones gitanes i va crear un espai dialògic, que combina sessions plenàries del panell amb reeixides presentacions en els camps de l'educació i el mercat de treball, amb grups de treball sobre els temes en qüestió. Els participants en la conferència van utilitzar aquests espais per al diàleg per tal d'avançar en propostes de millora. És important assenyalar que després de la reunió, moltes de les participants van pensar en reprendre els seus estudis, així ho van fer perquè el Congrés es va reunir amb èxit i va inspirar les trajectòries educatives de les dones gitanes. Aquest congrés va tenir un impacte en diversos nivells i, en particular, va incloure la veu de més de 300 dones gitanes totes de 15 països europeus diferents. El perfil de les dones que van assistir no només era únic, sinó també va contribuir a trencar els estereotips que les dones gitanes no es preocupen pel seu futur. El noranta per cent de les dones que van participar eren dones gitanes sense estudis bàsics acadèmics i representació. Per a moltes era la primera vegada que participaven en un congrés o sortien dels seus països o territoris. Aquestes dones representen el perfil de la majoria de les dones gitanes a Europa, i la seva presència era tan monumental com els informes que inclouen les seves veus. Com a resultat de la conferència, es va acordar que la Declaració de Barcelona articulés les principals reivindicacions,

demandes i propostes formulades en el congrés per a les futures accions i polítiques. L'enfocament d'aquest congrés va ser històric. Això va marcar el començament d'una nova era. Per primera vegada en l'àmbit europeu, les veus de les dones gitanes de base, que normalment estan exclòses d'aquests espais, les seves opinions, van ser recollides. L'enfocament no era simplement compartir i discutir els problemes que enfronta la comunitat romaní, sinó reflexionar i trobar solucions concretes sobre la manera de superar l'exclusió social. En resum, en primer lloc el Primer Congrés Internacional de Dones Gitanes de la Drom Kotar Mestipén ha estat reconegut com a pràctiques eficaces per a la població gitana per organitzacions nacionals i internacionals europees i per les institucions governamentals. Entre aquests reconeixements hi ha el de la prestigiosa revista científica, *Qualitative Inquiry* que va validar el treball de l'Associació Gitana de Dones Drom Kotar Mestipén i el feminisme gitano que s'està donant a nivell de base.

En resum, a Brussel·les vaig representar una part dels grups vulnerables, les dones gitanes i les nenes que estan exclòses socialment. No obstant això, sóc afortunada perquè vaig néixer d'una mare visionària que sabia la importància de l'educació i no va permetre que els sistemes escolars m'incorporessin. Ella va lluitar per assegurar-se que no em col·loquessin en classes inferiors. A causa del seu gran cor, la voluntat de desafiar els fonaments, la seva

confiança en la intuïció i també per reflexionar i abraçar nous punts de vista i per rebre una educació que creu en la igualtat, he tingut l'honor de parlar a Brussel·les i lluitar per la inclusió social. Venir de la pobresa i l'haver nascut en una comunitat en desavantatge social no m'ha impedit l'assoliment i el treball amb i per a la meva comunitat. A Brussel·les, se'm va preguntar com es pot motivar una escola o un nen que està desanimat. La meva resposta és simple: somiar amb ells. Motivador, però no mitjançant la imposició de creences o estructures en l'alumne, sinó escoltar i permetre a l'alumne ser escoltat i validat. Aquesta simple acció, juntament amb un sistema escolar i les polítiques que fomentin la confiança i l'autoestima, donarà lloc a la inclusió, la participació democràtica, la dignitat humana, la diversitat i l'ordre polític. Les llavors de patiment no poden seguir essent ignorades perquè el conflicte continua existint. Les escoles, les comunitats, els pares, els polítics i els professors han d'utilitzar els mètodes creatius i innovadors que l'equip Includ-Ed ha ofert, per ajudar a resoldre els problemes que sorgeixen dins i fora de l'aula.

Venir de la pobresa i l'haver nascut en una comunitat en desavantatge social no m'ha impedit l'assoliment i el treball amb i per a la meva comunitat

Intervenció a la Conferència Final del projecte Includ-Ed

Rafael Layón

Moltes gràcies. Em dic Rafael Layón Martínez i és per a mi un honor estar aquí. Sóc voluntari del col·legi La Paz. Tot va començar... A la meua vida, per desgràcia em vaig criar sense pare i vaig tenir una infància molt dolenta. Aleshores, em trobava a la presó i un dia em va cridar la mestra del meu fill Álvaro, que no volia escriure, estava tot el dia plorant, no menjava a casa, a la mare no li feia cas, i tot va ser perquè vaig aconseguir el tercer grau gràcies a treballs a dins i bon comportament i em van treure al tercer grau a treballar tres mesos a l'Ajuntament. L'únic és que el que és bo s'acaba aviat i es van acabar els tres mesos i vaig haver d'entrar a dins una altra vegada. Aleshores el meu fill, al veure que ja no em veia tots els dies, doncs va agafar una depressió i ni escrivia ni feia res, només plorar, plorar i preguntar per mi. Aleshores Conchi, la seva mestra, a qui vull donar les gràcies, ens va cridar a mi i a la meua dona i ens va dir que havia d'anar-hi jo per tal de donar forces al nen i que pogués escriure i seguir endavant. Aleshores van parlar amb el director del centre i em van deixar sortir i va ser el primer dia que vaig ser voluntari del col·legi.

Al col·legi fem diferents activitats com grups interactius, lectures dialògiques i també 15 mares voluntàries del col·legi es van treure el curs d'auxiliar d'educació i es van treure el títol. Els nens les anomenaven les dones de les bates blanques perquè anaven sempre amb bata blanca.

Els professors compten amb nosaltres, fem reunions del que podem fer al barri, del que ells volen fer, ho consulten amb nosaltres. També tenim reunions entre els pares i compartim conversacions. Abans, ens saludàvem, però mai teníem relació i a partir de ser voluntari al col·legi, doncs tenim més relació.

També hem obert una cooperativa d'inserció laboral per les persones que no tenen possibilitats de treballar i les estem, a poc a poc, posant a treballar. També sóc entrenador

de bàsquet gràcies a la cooperativa i la setmana que ve treballa en el manteniment de la Universidad d'Albacete, gràcies a Jesús, que està allí, de Ramón Flecha, de Javier Fenollera i de totes les entitats del barri.

També tenim un fons per les famílies que no poden pagar el lloguer que tenen necessitats i hem fet un fons perquè no els facin fora de les vivendes. També hi ha el FINDE, vaig al FINDE de la Paz i allí tenim activitats de temps lliure, juguem a futbol, a bàsquet, tenim una sala amb consoles, entrem al gimnàs. També estic apuntat als scouts i ens emportem als nens d'acampada i els nens, doncs, cada dia es motiven més. Els meus fills quan els manaven deures, doncs no em demanaven ajuda i a través de ser voluntari, doncs els meus fills em diuen: "Papa, com es fa això?" Encara que ells en saben més que jo perquè per desgràcia a tercer de primària ja no vaig anar més a l'escola i em costa molt llegir i escriure i estic aprenent amb ells. I és molt bonic que tu ajudis els teus fills i ells t'ajudin a tu, perquè jo els estic ajudant els meus fills però jo noto que m'estic ajudant a mi més. Fins i tot quan vaig venir cap aquí, la meua filla em va dir... em va donar un llibre perquè me'l llegís, un llibre de dones maltractades i la veritat és que és bonic que els teus fills també posin atenció als pares.

Des d'aquí vull dir a tots els pares del món, i a tots els fills, que podem. Que hem tingut la mala sort de ser pobres i de viure en barris conflictius, que podem canviar, que a part de què ho necessitem, jo crec que és bo perquè la gent vegi que podem sortir de la pobresa i que som persones també i moltes gràcies per escoltar-me.

Rafael Layón.
Familiar i voluntari al C.E.I.P La Paz del barri de la Milagrosa d'Albacete.

<http://creaub.info/included/2012/01/11/rafael/>

PAPERS
d'Educació de
Persones Adultes

Número 67
J u n y
2 0 1 2

21

Carta a qui ha d'ensenyar persones adultes i joves

 Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de Barcelona ha editat un document que es titula *Carta a qui ha d'ensenyar persones adultes i joves*. Es pot trobar a la web <http://hdl.handle.net/2445/21263>. És el resultat d'un grup de treball de l'ICE format per professorat dels CFAs de la Generalitat, d'Escoles Municipals de persones adultes o de col·laboradors i col·laboradores d'entitats que fan formació destinada a aquesta població. En la seva introducció ens diuen els autors:

Molts de nosaltres hem arribat a la formació de persones adultes sense cap preparació prèvia en l'aprenentatge adult. Coneixem les matèries a impartir, alguns hem fet magisteri o el CAP, alguns estem més o menys preparats per a educar infants o adolescents però, en general, ningú no ens ha parlat de la manera com aprenen les persones joves i adultes, de les seves necessitats, de la importància de la seva experiència obtinguda al llarg de la vida, de les seves motivacions, sovint de la seva il·lusió per aprendre, la por al fracàs, etc. Molts de nosaltres no coneixiem les aportacions dels pedagogs i els psicòlegs sobre les etapes de l'edat adulta i les metodologies més adequades i experimentades en l'aprenentatge adult.

Després, com vosaltres, vam fer cursos i tallers. Vam assistir a seminaris, vam adquirir experiència i ens vam adonar que no sempre havíem enfocat correctament l'aprenentatge a l'aula. Per tot això, però fonamentalment per la manca de preparació prèvia que gairebé tots nosaltres i, possiblement, els nostres alumnes consegüentment han patit, us volem comunicar una sèrie de reflexions que segurament compartireu o que potser matisareu. Ens dirigim a qui tot just fa poc que ha començat a exercir professionalment en aquest ampli camp de l'aprenentatge adult (fent cursos o tallers, ensenyant llengües als adults, en escoles d'adults o en centres de formació ocupacional, en espais educatius diversos o en acadèmies, contractats o voluntaris). També ens dirigim a aquells que fa temps que us hi dediqueu. No espereu recomanacions didàctiques concretes als reptes quotidians que tenim. Hi estem treballant, però no creiem que sigui l'objectiu d'una carta. Només són algunes idees i enfocaments generals que poden ajudar-nos a trobar les solucions concretes. Aquesta carta haurà estat útil si a tots plegats ens serveix per a reafirmar o repensar alguna de les nostres pràctiques.

Els que escrivim aquesta carta i tots els que ensenyem també som persones joves o adultes. Per això trobareu que sovint parlem en primera persona, perquè la major part de les consideracions valen per als nostres alumnes, però són vàlides també per a nosaltres.

La carta explica de forma molt breu deu principis fonamentals:

1. Aprenem a qualsevol edat
2. Les persones adultes adquirim i augmentem habilitats i competències, tot i que en perdem algunes
3. Som biologia, cultura, relació i aprenentatge
4. Aprenem com a persones adultes, no com els infants
5. Aprenem a partir del que ja sabem
6. Necessitem i podem aprendre durant tota la vida
7. Les persones adultes decidim què i com volem aprendre
8. Aprenem superant els estereotips negatius
9. No ens agrada perdre el temps
10. L'aprenentatge adult ha de partir de la diversitat i fomentar la ciutadania

Tenint en compte el caràcter específic de l'alfabetització i el de l'aprenentatge d'una L2 per als nous veïns, el document afegeix dues postdates: la primera sobre l'alfabetització de les persones adultes i, la segona, sobre l'aprenentatge de la llengua per a persones d'origen estranger.

Malgrat el to senzill i directament entenedor que els autors i autores han volgut donar a la carta surten alguns termes com els d'intel·ligència cristal·litzada, la teoria del dèficit o el de paraules generadores, per posar uns exemples, que han cregut convenient explicar en un glossari específic al qual s'arriba a través de links situats en el text.

Tanca el document un capítol sobre els fonaments teòrics de la Carta, a través del rastre que han deixat en l'aprenentatge/ensenyament de persones adultes diferents pedagogs i pedagogues, tot i que la majoria d'ells hagin investigat i plantejat propostes pedagògiques a partir dels interrogants de l'aprenentatge infantil o adolescent.

La Carta en si és de fàcil i ràpida lectura i pot provocar reflexions en les persones que ens dediquem a la formació de la població adulta.

Alfons Formariz

Jane L. David i Larry Cuban

Cutting through the Hype. The Essential Guide to School Reform

Harvard Education Press. Cambridge. 2010.

Al llarg de les darreres dècades, i en realitat des que hi ha sistemes públics d'educació, les reformes del (nostre) sistema educatiu han estat constants, algunes més de detall, altres més globals. Al nostre país sabem que cada canvi de govern originarà amb gairebé total probabilitat una nova llei d'educació o al menys alguna reforma que serà presentada com la bona, aquella que aconseguirà millorar la qualitat de l'ensenyament, que ens acostarà a Europa (ja no diguem a Finlàndia), que farà baixar l'abandó escolar, etc.

Hi ha també altres propostes de reforma de l'escola que no són tan sistèmiques i que abasten aspectes d'organització interna dels centres (l'autonomia, per exemple) o que entren en les classes (la utilització de les TIC, per posar un cas). El que passa sovint però és que aquestes reformes ni són analitzades prèviament ni sotmeses a avaluacions serioses en el seu desenvolupament, ni hom compara com han anat reformes similars en altres països.

Al Estats Units, la diversitat de responsabilitats polítiques (el govern federal els estats, els districtes escolars, les escoles mateixes), els moviments ciutadans, les empreses i la visió econòmica de l'educació, les diverses confessions religioses, els educadors, etc. han influït en el desenvolupament de moltes propostes de reforma a llarg del temps, especialment amb l'objectiu de millorar l'educació en aquells barris i entre aquella població (normalment les minories) en què els resultats són molt pitjors que la mitjana del país. A *Cutting through the Hype. The Essential Guide to School Reform*, Jane L. David i Larry Cuban passen revista a fins a vint-i-tres reformes proposades i desenvolupades al llarg del temps, però sobretot en les darreres dècades, als Estats Units d'Amèrica. En realitat aquesta edició és la revisió, actualització i ampliació d'una versió anterior del llibre. Les reformes les organitzen en tres grans grups: les reformes del sistema, les reformes en l'organització de les escoles i les reformes referides a l'ensenyament i l'aprenentatge.

Els capítols estan organitzats tots de la mateixa manera. Després d'una presentació general, s'exposa l'origen de la idea de la reforma en qüestió, quin és el problema que pretén resoldre, si funciona o no i, finalment l'opinió del l'autor i l'autora.

Les propostes que s'analitzen són moltes i algunes ens semblaran més llunyanes, però d'altres s'assemblen bastant a idees que també corren entre nosaltres. Així es co-

menten, per posar alguns exemples, reduir el nombre d'alumnes per classe, ser més temps a l'escola, reduir la mida de les escoles o instituts, reforçar el paper de la direcció en els aspectes d'aprenentatge, aplicar a gran escala el que serveix en experiències concretes, aplicar intensivament les TIC, treballar amb temes de la vida quotidiana, pagar els mestres en funció dels resultats, augmentar la possibilitat d'elecció de l'escola, establir clarament el que cal aprendre i el que s'aprèn realment, amb dades estandarditzades, etc.

Certament, les dues-centes pàgines del llibre no permeten una anàlisi total de cada tema, però qui vulgui trobar les idees fonamentals i una valoració assenyada de cada proposta, trobarà en aquest llibre prou idees i referències com per poder aprofundir en els temes i obtenir una valoració sobre la implementació de cada una de les reformes.

Hi ha també reflexions sobre característiques que són comunes a les escoles que funcionen, més enllà de les propostes de reforma: Un lideratge fort i inclusiu, relacions amb les famílies i la comunitat desenvolupament de les capacitats professionals del professorat, un clima segur i estimulant d'aprenentatge i bons materials escolars (p. 91), a més de altes expectatives i assessorament continuat envers els estudiants (p. 107).

El darrer capítol fan unes consideracions generals interessants entre les que podem destacar, per exemple, la necessitat de no prometre més del que pot donar una determinada reforma, altrament es fomenten el cinisme i la desesperança, tenir una visió general de l'educació i no enfocar-la tota només a través d'un problema concret perquè un sol element no soluciona tots els problemes (la cultura de l'esforç ara, les competències en algun moment, els resultats de PISA, diriem), tenir present com es podrà aplicar en les escoles concretes, no voler-ho canviar sempre tot, etc.

En tot cas, i pensant en les nostres passades i futures reformes, potser caldria tenir present aquesta reflexió: "*No més amb proves de per què unes polítiques funcionen o no tal com s'havia proposat, podran els reformadors estalviar futurs fracassos. Les avaluacions de les reformes passades no forneixen respostes ràpides a les preguntes d'avui però ofereixen una guia considerable per augmentar l'èxit d'una reforma*" (p. 188). Tant de bo tots plegats tinguem presents aquests advertiments i no ens vingui a sobre cap brillant ocurrència departamental, ministerial o universitària que no estigui ben pensada i avaluada.

PAPERS
d'Educació de
Persones Adultes

Número 67
J u n y
2 0 1 2

23

RECENSIÓ

PAPERS

Número 67

Juny 2012

AQUESTA REVISTA ES PUBLICA
SEMESTRALMENT